

Κωνσταντίνος Γ. Πιτσάκης
(30 Μαρτίου 1944 - 6 Αυγούστου 2012)

Ο ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΠΙΤΣΑΚΗΣ γεννήθηκε στην Αθήνα το 1944. Με το λαμπερό του πνεύμα ξεχώρισε ήδη από τα μαθητικά του χρόνια, όταν, αποφοιτώντας ως αριστούχος από το Α΄ Πρότυπο Γυμνάσιο Αρρένων Πειραιώς το 1962, συμμετείχε στον Πανελλήνιο Διαγωνισμό μεταξύ των αριστούχων τελειοφοίτων Μέσης Εκπαίδευσης, όπου έλαβε το πρώτο βραβείο. Έπαθλο του βραβείου ήταν η εισαγωγή στο Πανεπιστήμιο χωρίς εξετάσεις στο μάθημα της έκθεσης ιδεών, όπου θεωρήθηκε, βάσει ειδικής νομοθετικής πρόβλεψης, ότι έλαβε τον βαθμό «άριστα» (10), καθώς και η πρόσληψη στην Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, επίσης χωρίς εξετάσεις. Σπούδασε στην Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, όπου εισήχθη ως αριστούχος, υπότροφος του Ι.Κ.Υ. και έλαβε το πτυχίο του το 1972, αφού εν τω μεταξύ υπηρέτησε την στρατιωτική του θητεία (1969-1971). Το γεγονός ότι παράλληλα εργαζόταν στην Εθνική Τράπεζα δεν τον εμπόδισε να εντρυφήσει στις νομικές σπουδές και να εμβαθύνει ειδικότερα στη μελέτη του Βυζαντινού Δικαίου, εκδίδοντας το 1971 την *Εξάβιβλο* του Κωνσταντίνου Αρμενοπούλου ως πρώτο τόμο στην τότε εγκαινιασθείσα από εκδοτικό οίκο της Αθήνας σειρά «Βυζαντινά και Νεοελληνικά Κείμενα». Για την έκδοση αυτή, η οποία περιλάμβανε εκτεταμένη εισαγωγή, κείμενο, σχόλια και γλωσσάριο, τιμήθηκε με Βραβείο της Ακαδημίας Αθηνών (1972). Το 1973 εγκρίθηκε ο διορισμός του στο Κέντρο Ερεύνες της Ιστορίας του Ελληνικού Δικαίου της Ακαδημίας Αθηνών, θέση την οποία, υπό τις συνθήκες της εποχής, δεν αποδέχθηκε. Το 1985 αναγορεύθηκε διδάκτωρ της Νομικής Σχολής του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης με τον βαθμό «άριστα» και το ίδιο έτος δημοσίευσε την διδακτορική του διατριβή με τίτλο *Το κώλυμα γάμου λόγω συγγενείας βεβδόμου βαθμού στο βυζαντινό δίκαιο*.

Ο Κώστας Πιτσάκης ήταν από τους σπάνιους εκείνους ανθρώπους που ακολούθησαν παράλληλα δύο ξεχωριστές σταδιοδρομίες με την ίδια επιτυχία, φθάνοντας και στις δύο στην κορυφή της ιεραρχίας. Από το έτος 1962 υπηρέτησε στην Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, όπου διετέλεσε Υποδιευθυντής παρά τη Διοικήσει σε θέματα Ναυτιλιακών Εργασιών από το 1983 έως το 1987, και σε θέματα Σχέσεων με το Εξωτερικό από το 1987 έως το 1989. Το 1989 ανέλαβε την διεύθυνση του Ναυτιλιακού Καταστήματος της Τραπεζής. Το 1990 προήχθη στον καταληκτήριο στην υπηρεσία της Εθνικής Τραπεζής βαθμό του Διευθυντή, εξαντλώντας την εξέλιξη του στην υπηρεσιακή ιεραρχία, και το 1991 ανέλαβε την διεύθυνση Ναυτιλιακών Χορηγήσεων της Διοικήσεως της Τραπεζής. Το 1992 εξελέγη Αναπληρωτής Καθηγητής στο Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης με αντικείμενο την Ιστορία του Βυζαντινού Δικαίου. Το 1998 μετακινήθηκε στη Νομική Σχολή του ίδιου Πανεπιστημίου ως Αναπληρωτής Καθηγητής της Ιστορίας του Βυζαντινού Δικαίου, όπου και διετέλεσε Τακτικός Καθηγητής από το 2002 έως την αφυπηρέτησή του το 2011.

Η επί δεκαετίες συστηματική του ενασχόληση με τον κλάδο της Ιστορίας του Δικαίου, και ιδιαίτερα του βυζαντινού και μεταβυζαντινού Δικαίου, είχε ως αποτέλεσμα

πολυάριθμες ανακοινώσεις σε επιστημονικά συνέδρια στην Ελλάδα και το εξωτερικό, μελέτες που δημοσιεύθηκαν σε έγκυρα ελληνικά και διεθνή περιοδικά, σε πρακτικά συνεδρίων και σε συλλογικούς τόμους, καθώς και βιβλιοκρισίες. Οι εκατοντάδες δημοσιεύσεις του στην ελληνική, τη γαλλική και την αγγλική γλώσσα καλύπτουν όλο το φάσμα των δικαϊκών βυζαντινών και μεταβυζαντινών σπουδών, εκκλησιαστικών και λαϊκών, εξειδικευόμενες στην ιστορία, την κριτική και τον σχολιασμό πηγών, την προσωπογραφία, τις σχέσεις οικογενειακού δικαίου, την πολιτική στο Βυζάντιο, τις σχέσεις κράτους – Εκκλησίας, την κοινωνική ιστορία και την ιστορία των θεσμών. Παράλληλα, συμμετείχε στη διοργάνωση πολυάριθμων συνεδρίων στην έδρα της Σχολής του, στην Κομοτηνή, τόσο πανελληνίων, όπως οι περιφημες ετήσιες Συναντήσεις Ιστορίας του Δικαίου, όσο και διεθνών, όπως το 60ό Διεθνές Συνέδριο της Société Internationale d'Histoire des Droits de l'Antiquité το 2006.

Η ενεργός επιστημονική του δράση επεκτάθηκε από ωρίς και εκτός ελληνικών συνόρων. Από το έτος 1982 συνεργάστηκε με το πρόγραμμα «Forschungsprojekt zur byzantinischen Rechtsgeschichte» του Πανεπιστημίου της Φραγκφούρτης και του Max-Planck-Institut für Europäische Rechtsgeschichte. Στο πλαίσιο αυτού του προγράμματος εργάστηκε πάνω στην χειρόγραφη παράδοση του Αλεξίου Αριστηνού και παρασκεύασε κριτική έκδοση των κανονικών αποκρίσεων του μητροπολίτη Κρήτης Ηλία του 11ου αιώνα. Εκτός από τα μαθήματα της Ιστορίας του Δικαίου που δίδασκε σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο στην οικεία Σχολή, δίδαξε επίσης ως επισκέπτης καθηγητής σε μεταπτυχιακά τμήματα του Πανεπιστημίου La Sapienza της Ρώμης και της École des Hautes Études en Sciences Sociales στο Παρίσι.

Ο Κωνσταντίνος Πιτσάκης συμμετείχε σε πολυάριθμες επιστημονικές ενώσεις. Διετέλεσε μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της Ελληνικής Επιτροπής Βυζαντινών Σπουδών και της Ελληνικής Ιστορικής Εταιρείας, ιδρυτικό μέλος της Ελληνικής Εταιρείας Ιστορίας του Δικαίου με έδρα την Κομοτηνή, της οποίας υπήρξε Πρόεδρος από το 2010 έως τον αδόκητο θάνατό του το 2012, πρόεδρος της Διεθνούς Εταιρείας για το Δίκαιο των ανατολικών Εκκλησιών με έδρα τη Βιέννη, πρόεδρος της Εταιρείας Παπδιαμαντικών Μελετών (το 2001-2004 και 2010-2012), secrétaire général adjoint της Association Internationale des Etudes Byzantines με έδρα το Παρίσι, και μέλος της τριμελούς Διοικητικής Επιτροπής της Société Internationale d'Histoire des Droits de l'Antiquité-SHIDA με έδρα τις Βρυξέλλες, το 2005-7. Επίσης, διετέλεσε πρόεδρος της Επιτροπής Εκδόσεων της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος, πρόεδρος της Επιστημονικής Επιτροπής του Ιδρύματος της Βουλής των Ελλήνων για τη Δημοκρατία και τον Κοινοβουλευτισμό, αναπληρωτής γενικός γραμματέας της Διεθνούς Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών, μέλος του Εφορευτικού Συμβουλίου της Εθνικής Βιβλιοθήκης Ελλάδος, μέλος της Εφορείας των Γενικών Αρχείων του Κράτους, μέλος της Εποπτικής Επιτροπής του Ελληνικού Ινστιτούτου Βενετίας και μέλος της ειδικής επιτροπής για την κατάρτιση του νέου καταστατικού χάρτη της Εκκλησίας της Κύπρου. Για την σύνολη προσφορά του, το Οικουμενικό Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως τον τίμησε, απονέμοντάς του τον τίτλο του Άρχοντος Μεγάλου Νομοφύλακος.

Η πολυπραγμοσύνη του ωστόσο δεν εξαντλείτο στο πεδίο της επιστήμης, αλλά τα ενδιαφέροντα του εκτείνονταν σε οτιδήποτε αφορούσε τις τέχνες και τον πολιτισμό. Ήταν πραγματικά απορίας άξιο πώς έβρισκε το χρόνο να επισκέπτεται – όχι μόνο στην έδρα του αλλά και σε όποιο μέρος της γης ταξίδευε – κάθε ενδιαφέρουσα έκθεση, να παρακολουθεί κάθε καλή θεατρική και κινηματογραφική παράσταση, να απολαμβάνει κάθε σημαντική συναυλία, να διαβάξει κάθε καινούργιο λογοτεχνικό βιβλίο – θυμάμαι τους συναδέλφους μας να τον ακούν έκπληκτοι να απαγγέλλει στί-

χους του Καμόες στην πορτογαλική. Όσο πυρετωδώς εργαζόταν στο ερμητηριό του, άλλο τόσο ακούραστος ήταν και στα ταξίδια του, πάντα πρόθυμος να συνεισφέρει με τα ερευνητικά του πορίσματα σε επιστημονικά συνέδρια, από την Πελοπόννησο μέχρι τη Βραζιλία, ή να σταθεί στο πλάι των παιδιών του που συμμετείχαν στο Φεστιβάλ Ταινιών Μικρού Μήκους της Δράμας.

Στοργικός σύζυγος της Άρτεμης και πατέρας του Γιώργου και του Νίκου, ο Κώστας Πιτσάκης έδωσε και πήρε αμέριστη αγάπη, συμπαράσταση, αλληλεγγύη και αφοσίωση στο πλαίσιο της όμορφης οικογένειάς του. Γενναιόδωρος, προσηνής και διαθέσιμος ήταν απέναντι σε όλους, συναδέλφους και φοιτητές. Δεχόταν οποιονδήποτε ζητούσε τη βοήθειά του, πρόθυμος να συζητά για ώρες τους επιστημονικούς προβληματισμούς που του έθεταν, και να μη φέιδεται χρόνου προκειμένου να συμβουλευτεί για όποιο θέμα του ζητούσαν, επιστημονικό, ακαδημαϊκό, ακόμη και προσωπικό.

Στη μνήμη του δημοσιεύθηκαν νεκρολογίες από την καθηγήτρια Ε. Παπαγιάννη στον 61^ο τόμο του περιοδικού *Iura*, από τον Ν. Δ. Τριανταφυλλόπουλο στον 10^ο τόμο του περιοδικού *Παπαδιαμαντικά Τετράδια* και από τον καθηγητή Σπ. Τρωιάνο στον 30^ο τόμο του περιοδικού *Βυζαντιακά*, ενώ λήμμα αφιερωμένο στον Κ. Γ. Πιτσάκη συντάξε ο καθηγητής Κανονικού Δικαίου, Μητροπολίτης Περιστερίου Γρηγόριος Παπαθωμάς, στη Μεγάλη Ορθόδοξη Χριστιανική Εγκυκλοπαίδεια, τ. 12.

Πολυπράγμων, λόγιος, άνθρωπος με βαθιά παιδεία, ένας πραγματικός *gentilhomme*, ο Κώστας Πιτσάκης ήταν σε όλα αυθεντικός, με μοναδικό όσο και καυστικό χιούμορ που πολλές φορές γινόταν αυτοσαρκασμός. Οι φοιτητές και οι συνάδελφοί του θα τον θυμούνται για τις μοναδικές παραδόσεις του, για την σοβαρότητα και το αδυσώπητο χιούμορ του, για τη δημοκρατικότητα και το πνεύμα δικαιοσύνης απέναντι σε όλους, για τον χειμαρρώδη λόγο, για την μοναδική του ικανότητα να ακούει τον συνομιλητή του, για τη βοήθεια που δεν αρνήθηκε ποτέ σε κανέναν. Η διεθνής ακαδημαϊκή κοινότητα θα τον θυμάται για τη βαθεία του καλλιέργεια, την απέραντη γνώση του περί παντός του επιστητού, το διεθνούς ακτινοβολίας ερευνητικό του έργο, και κυρίως για το μοναδικό του ήθος, την ανθρωπιά και την καλοσύνη του. Ίσως τα λόγια μου φανούν υποκειμενικά, επηρεασμένα από τη μακρόχρονη ακαδημαϊκή μας συμπόρευση και φιλία από το 1998, αλλά οι μαρτυρίες των φίλων, των συναδέλφων και των μαθητών του τα επιβεβαιώνουν.

Πιστεύω ότι εκφράζω πολλούς λέγοντας ότι, παρά τα χρόνια που πέρασαν από τον πρόωρο θάνατό του, δεν έχει πάψει να μου λείπει το ίδιο όπως την πρώτη μέρα: όμως χαίρομαι που, μέσα από τις αφηγήσεις πολλών και ποικίλων περιστατικών στις συχνές αναφορές μου σ' εκείνον, μπορώ να κάνω γνωστή τη σπινθηροβόλα προσωπικότητα και το σημαντικό έργο του Κώστα Πιτσάκη στους φοιτητές και τις φοιτήτριές μου που δεν πρόλαβαν να τον γνωρίσουν.

ΜΑΡΙΑ Σ. ΓΙΟΥΝΗ
Καθηγήτρια Ιστορίας Δικαίου
Νομική Σχολή ΔΠΘ

